

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע מצורע תשפ"ב

כולנו גרים וחשובים כאזובים

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

קיים קשר בין קרבן הפסח במצרים, קרבן הפסח לדורות וטהרת המצורע, הדם הוא המקשר ביניהם. דם הפסח רמוז גם בנבואת יחזקאל: "בְּדִמְיֻת חֲזִי" (ט"ז ו), בזכות דמים אלו נגאלו ישראל ממצרים (שמות רבה פ' יז ס"ג). לטהרת המצורע משתמשים גם בעץ ארז ואזוב (עיינו [בחדת ימים לפרשת מצורע תשע"ו](#)). אחד מסמלי הגאולה, המופיע במזמור שיר ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים (משנה תמיד פ"ז מ"ד) הוא "כָּאֲרֵז בְּלִכְנוֹן יִשְׁעָה" (תהילים צ"ב ג). החיבור בין הפרשיות יכול ללמדנו כי צריך קודם להרבות בענווה ולהרגיש כ"אזובים", כשמייחלים להפוך לארזים ורוצים גאולה ותיקון. רבים מאזרחי מדינת ישראל חשים כ"אזובים", לא מתוך בחירה בענווה. לצערנו, זה גורלם של הנמנים עם השכבות החלשות מבחינה סוציו-אקונומית. נזכיר היום חברי קבוצה נוספת, שמרגישים, ברוב המקרים, כ"אזובים". המאפיין של חברי קבוצה זו הוא היותם גרים, או כאלה שזקוקים לגיור (רובם הגדול ממשפחות יהודיות). לכן, התורה מזכירה לנו ארבע פעמים ומזהירה זכרו "פִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם!" (שמות כ"ב כ"ג ט, ויקרא י"ט לד, דברים י"ט) ועוד ארבע פעמים בספר דברים: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם" (ה' טו, ט"ו טו, כ"ד יח כב), שהרי שם היינו כולנו על כורחנו "אזובים" נמוכים ושפלים. בימים אלה, בהם עם ישראל מכין עצמו לקראת המצווה החשובה של סיפור יציאת מצרים, נשתדל להאיר ולהעיר מעט בסוגיית הגיור והיחס לגר. בפרשה הבאה נקרא: "וְכִי יִגְוֹר אִתְּךָ גֵר בְּאֶרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֵם הַגֵּר הַגֵּר אִתְּכֶם וְאַהֲבַתְּ לוֹ כְּמוֹךְ פִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְקֹנֶה אֲלֵהֶיכֶם" (ויקרא י"ט לג-לד). הלשון "וְכִי יִגְוֹר אִתְּךָ גֵר" מופיעה בתורה גם בפרשיית קרבן פסח: "וְכִי יִגְוֹר אִתְּךָ גֵר וְעִשָּׂה פֶסַח לִילְקֹךָ הַמֹּל לוֹ כָּל זָכָר וְאִזּוֹ יִקָּרֵב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרָח... תֹּרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם" (שמות י"ב מח-מט וכן במדבר ט' יד). במדרש ההלכה במקום מצינו "הוא אמינא" מאוד מעניינת, וז"ל: "וכי יגור אתך גר ועשה פסח לד', שומע אני כיון שנתגייר עשה פסח מיד" (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מס' דפסחא פרשה טו ד"ה וכי יגור). אם כך, קרבן הפסח הוא חלק בלתי נפרד מהליך הגיור. הגר נכנס לכלל ישראל בקבלת מצוות, מילה, טבילה והקרבת קרבן פסח, (לפי ההו"א) בכל תאריך לאורך השנה, ללא קשר הכרחי ליי"ד בניסן. למסקנה, הלכה למעשה, אי אפשר להביא קרבן פסח פרטי, שלא עם כלל ישראל. יש מועד אחד להבאה קולקטיבית של קרבן הפסח, וזו לשון ההדגשה בכתוב: "וְהָיָה כְּאֶזְרָח... תֹּרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם". קביעה זו מלמדת אותנו את משמעותו של קרבן הפסח. בכל שנה ושנה כל עם ישראל מתאסף יחד ומכריז: לא שכחנו את יציאת מצרים, אנחנו חוזרים ומתחייבים להיות עבדי ד', אנחנו חוזרים ומתגיירים. כל יהודי זכר נכנס עם הולדתו לכלל ישראל, שלא בבחירה. הוריו מכניסים אותו בביתו של אברהם אבינו. וכל יהודי מכריז בכל שנה ושנה שהוא מעוניין בכך, בבחירה חופשית, על ידי הקרבת קרבן פסח. זו כנראה הסיבה לקשר העמוק שבין שתי המצוות: ברית המילה וקרבן הפסח. קיום שתיהן היווה תנאי מקדים ליציאת מצרים. על הימנעות מקיום שתיהן העונש הוא, ח"ו, כרת, הוצאה מכלל ישראל. אם נתקדם עוד שלב, בהכרזה כלול מסר נוסף: "וְהָיָה כְּאֶזְרָח... תֹּרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרָח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם". לא רק שהגר הינו חלק מאתנו, אלא שכולנו בבחינת גרים. אנחנו כולנו, למרות היותנו יהודים, התגיירנו ביציאת מצרים (עיינו כריתות דף ט ע"א) ואנחנו חוזרים ו"מתגיירים" בכל שנה ושנה ביחד ומכריזים: אנחנו רוצים להיות יהודים. זו ההכרזה שאנו מכריזים ערב חג המצות! הבה נשתדל להפנים מסר זה. בקרבנו יושבים יהודים רבים שהגיעו ארצה מהגלות, לאחר נתק רוחני ארוך שנים. יחד עמם הגיעו מאות אלפים, בני משפחות יהודיות שאינם יהודים, ושחייבים בגיור על פי כללי ההלכה. הבה נצל עת רצון זו של ליל הסדר, כדי להזמין מחדש להצטרף אלינו, תוך הצטרפותנו אליהם.

לעילוי נשמת

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד
מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	גב' נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	מר יצחק טרנסקי כ"ח באדר תשפ"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	מר יחזקאל וגב' חנה צדיק י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	מר ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב

חֶמְדַּת שְׁנַת הַשְּׁבַע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

ברכת האילנות וביעור מעשרות

השנה, בשנת השמיטה, אנו עוסקים במצווה החוזרת אלינו מדי שבע שנים. אך מבחינת מחזורי מעשרות ישנה חלוקה נוספת.

"מקצה שלוש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך" (דברים יד, כח). מדרש ההלכה המובא בירושלמי (מעשר שני פרק ה, ג) מסיק שהכוונה היא שבכל שלוש שנות מעשרות יש לבצע ביעור. אם כך, מחזור השמיטה מורכב משני מיני-מחזורים של שלוש שנים. בסוף כל אחת משלוש השנים הללו, בשנה הרביעית ובשנת השמיטה, צריכים לבער את המעשרות שעדיין בידנו. השמיטה איננה נמנית, מכיוון שהיא איננה שנת מעשרות.

מחזוריות המעשרות באה לידי ביטוי בעניין נוסף. מדי שנה עלינו להפריש תרומה גדולה, מעשר ראשון, תרומת מעשר, ומעשר נוסף או מעשר שני או מעשר עני. בשנים א' ב' ד' ה' משנות השמיטה מפרישים מעשר שני, והמפריש לוקח אותם או תמורתם ואוכל אותם בירושלים, ובשנים ג' ו' מפרישים מעשר הניתן לעניים. אם כך, מחזור השמיטה מורכב משני סבבים של שלוש שנים – מעשר שני, מעשר שני, מעשר עני, ביעור. שנת הביעור הראשונה (השנה הרביעית) היא שנת מעשר שני, ושוב יש שנת מעשר שני, מעשר עני, ושנת ביעור (שהיא גם שנת שמיטה).

השנה המתאימה ביותר לביעור היא השנה בה אין תרומות ומעשרות כלל. לכן שנת השמיטה מתאימה להיות השנה בה מאפסים את החשבון ואת הטיפול בתרומות ובמעשרות. מהו הזמן המתאים לביעור המעשרות?

בירושלמי (שם) נאמר שהזמן המתאים הוא פסח. מבחינה חקלאית פסח הוא באמת זמן מתאים. לא בכדי הגמרא (ברכות מג ע"ב) אומרת שהיוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבבלים מברך על כך. ראש השנה לאילנות הוא בט"ו בשבט, מפני שזהו הזמן בו "השרף עולה באילנות". כלומר, כל פוטנציאל הפריחה של העץ נצבר, ומעתה מתחילה עבודת יצירת הפרי. אך בניסן הדברים גם נראים כלפי חוץ. איננו מברכים בט"ו בשבט, מפני שהדברים נסתרים מעינינו. אנו מברכים כאשר אנו רואים וחווים את הדברים, בניסן. הלבול מסמל את תחילת יציאת הפירות החדשים. לפני שמתחילים לקבל פרי חדש, עלינו לוודא שטיפלנו בפרי הקודם כראוי. לכן זהו הזמן לוודא שלא נותרו בידנו תרומות ומעשרות משנים עברו. חודש ניסן וחג הפסח אינם מוזכרים בפסוקים בהקשר זה. עם כל ההיגיון החקלאי שבדבר, בירושלמי שואלים: מניין שמוותר לנו לדחות את ביעור המעשרות עד לפסח, כאשר בפשט הפסוקים יש לבער אותם בתחילת השנה? הגמרא עונה שיש היקש בין המילה "מקצה" בפסוק זה, והמילה "מקצה" בהקשר אחר: "מקצה שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות". מכאן שה"מקצה" מוגדר לפי שלושת הרגלים.

יתכן ויש כאן היקש עמוק יותר. בכלות מחזור שלוש השנים, לקראת פסח, מגיעים ל"מקצה" מסוים, המקביל ל"מקצה" אליו מגיעים בכלות מחזור השמיטה.

בסוף שנת השמיטה, בחג הסוכות, בזמן בו מפנימים שלה' הארץ ומלואה, מקיימים את מעמד "הקהל". זהו הזמן המתאים לחזור על מעמד הר סיני. אנו מזכירים את המחויבות שלנו לקיום מצוות התורה. מתוך זה מגיע לנו לקבל תורה.

לקראת פסח, חג הגאולה, אנו עושים חשבון נפש, ומוודאים, רגע לפני שמגיע היבול החדש, שהשתמשנו בפירות השנים הקודמות כראוי. כך אנו מגיעים לשמחת הרגל מתוך תזכורת שהקב"ה נתן לנו את הארץ, ואנו מקיימים את מצוותיה כראוי. כך אנו יכולים לומר בצורה שלמה בליל הסדר "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והבאתי אתכם אל הארץ".

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
ישראל בן רבקה	ניר רפאל בן רחל ברכה	טל שאול בן יפה
אריה יצחק בן גאולה מרים	שי בת הלל	גדעון בן רחל
נטע בת מלכה	מאירה בת אסתר	חנן הראל הכהן בן דרורה
חוה ראנלה בת פיילא	ר' יצחק בן בריינדל גיטה	משה בן רחל
רבקה בת שרה בלה	נהוראי בן רבקה נמיר	
בתוך שאר חולי עם ישראל		

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרי, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חֶמְדַּת הַדָּף הַיּוֹמִי

האם קטן יכול לעשות שליח לקידושין? / יבמות לד
הרב עקיבא כהנא

ביבמות דף לד ע"א מחפשת הגמרא מקרה שבו שני אחים מקדשים שתי אחיות יחד, והקידושין חלים בבת אחת בזמן שהם מגיעים לגיל גדלות. הגמרא כתבה בהתחלה שמדובר במקרה שהם שלחו שליח, אך כתבה לאחר מכן שמדובר כשהם קידשו לקראת גדילתם, במקרה כזה שבגיל שלוש עשרה הם כבר נשואים.

רש"י (ד"ה לאחר י"ב) מסביר שמדובר כאשר יום לפני שהילדים נהיים גדולים וברי מצווה, הם "מסרו קידושין שיחולו ליום המחרת, כשהן נעשין גדולים", כלומר, לדעת רש"י אדם יכול לשלוח שליח שיקדש אשה, לפני שהוא נהיה בר מצווה, והקידושין יחולו בשנייה שבה הוא יהיה גדול. **תוספות (ד"ה מתוך שלושה עשר) מקשים** ש"אין יכול לקדש ולא לעשות שליח עד שיגדיל דאין מעשה קטן כלום". לכן הוא מפרש בצורה אחרת לחלוטין את סוגית הגמרא. **הרשב"א (ד"ה ה"ג רש"י) כתב** שהיה מקום לומר שזה לשיטת רבי מאיר הסובר שניתן להקנות דבר שלא בא לעולם, אלא שהמשנה כאן אינה לשיטת רבי מאיר.

המשנה למלך (אישות ד, ז) הביא שהמהרי"ט הסביר את דברי רש"י שמדובר בילדים כאלו שקידשו ביום האחרון שלפני גיל שלוש עשרה, וכמו שכתב רש"י במפורש (לעיל) שהם מסרו קידושין שיחולו ביום המחרת, הוא מסביר שרש"י כתב בצורה כזו על מנת שלא יהיו חסרים לגדלות של ילדים אלו מעשה חיצוני, משום שמדובר כשהם הביאו כבר שתי שערות שיש להם משמעות של גדלות (דין זה נכון אך ורק ביום האחרון של הקטנות, משום שרק אז זה אכן סימן לגדלות), אלא שהם לא נעשים גדולים עד לגיל י"ג עצמו, לכן לגדלות שלהם לא חסר איזה מעשה, אלא רק זמן. **אך לדעת המשנה למלך עצמו** לשיטת רש"י קטן שמקדש אשה לזמן שהוא יגדיל הקידושין תופסים. **רבי יצחק מינקובצקי (ה'קרבן אורה') דוחה את דברי המשנה למלך** שהרי כל עוד אדם נחשב "קטן" לפי הגדרתו ההלכתית הרי שהוא לא יכול לבצע מעשי קניין, וגם לא לקדש אשה, וזאת גם אם הוא עושה זאת עבור מחר. **(גם בנודע ביהודה תניינא נב- נד דן באריכות בדברי המשנה למלך).**

הקרבן אורה עצמו מסביר שלפי רש"י מדובר כשהילדים נתנו את הכסף ממש סמוך לשקיעה, שאחריהם הם גדולים, ודיברו עם הנשים ב"עסקי קידושין" כך שלפי ההלכה הקידושין תופסים בנשים למרות שהם רק ביצעו פעולת נתינה ולא אמרו כלום.

העונג יום טוב (קלו) מסביר גם הוא באופן דומה שמדובר באופן שהקטנים הביאו את כסף הקידושין עוד לפני השקיעה, ולאחר השקיעה הם מתרצים בקידושין ולכן הקידושין חלים מיידית מדין קידושין כסף, כיון שהכסף שניתן לשם קידושין גורם לקידושין, ולא צריך שהוא יבצע מעשה נתינה בשעת הקידושין, אלא מועיל "טלי קידושין מעל גבי קרקע", כיון שהכסף ביד הנשים, והוא לא מועיל לשם קידושין, הרי שבכל רגע ורגע הוא נחשב כמו מונח על גבי קרקע, ובשנייה שהם גדלו יחולו הקידושין. **הוא כותב שבמקרה כזה** הקידושין יחולו אך ורק אם ברגע הראשון של גיל גדלות האנשים יכונו לקדש את הנשים שיתכונו להתקדש, ולכן אם הקטן יישן בדיוק באותו הזמן האשה לא תהיה מקודשת.

סיכום: מדברי רש"י נראה שאדם יכול לקדש כשהוא קטן לזמן שהוא יהיה גדול, מדברי הראשונים נראה שהבינו שזה מדין מקדש דבר שלא בא לעולם, אמנם האחרונים הסבירו את דבריו שמדובר כאשר הוא נתן את הכסף ביום האחרון שלפני גדלותו, ורק במקרה כזה, הקידושין חלים כאשר הקטן גדל.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"י שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"י רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"י גב' לוריא הופמן ז"ל	לע"י חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"י סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"י הנפלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד				

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטוריה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציג דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Lima, Peru

לימה, פרו

אדר א' תשע"ו

הגעלה בשאר משקין

שאלה

לשם ייצור שוקולד לאפייה פרווה אנו מנצלים כל שנה את התחזוקה השנתית של מפעל לייצור שוקולד. במסגרת התחזוקה הם מפרקים את כל המכונות מה שמאפשר הגעלה ליתר ביטחון מריצים טון של חמאת קקאו ללא חלב ואז מייצרים את השוקולד הפרווה, בעיקר לאפייה. השנה בגלל ביקוש יתר לא נעשתה התחזוקה השנתית וממילא לא יכולנו לבצע את הנ"ל. עדיין צריך לייצר את השוקולד הפרווה. אם נאחר במפעל את אחת המכונות לערבוב השוקולד שבמהלך יומיים – שלושה האחרונים לא נכנס בה חלב או חומר לא כשר אחר, נוכל להכשירה ע"י הכשרה בשאר משקין דהיינו ע"י הרצה של חמאת קקאו ולאפשר ייצור פרווה. האם ניתן בכה"ג לסמוך על הכשרה בשאר משקין? אציין כי מדובר בייצור נקודתי מוגבל רק לצרכי הקהילה.

תשובה

במקרה זה ניתן לסמוך על הכשרה בשאר משקין¹. אף שלכתחילה הגעלה צריכה להיות במים המחוממים לטמפרטורה שבה הם רותחים ומעלים בועות² (ויש מקום לדון – לגבי הגעלה בשאר משקין אם צריך חומם להיות 100 מעלות (צלסיוס), כחום רתיחת המים, או שיש לחממם לטמפרטורת הרתיחה שלהם), מכל מקום אם השימוש בכלי המדובר הוא תמיד בטמפרטורות נמוכות יותר ואי אפשר להביא את המשקה (חמאת הקקאו במקרה שבשאלה זו) לטמפרטורת רתיחה – די בהגעלה בחום המרבי שאליו מגיעים בשימוש בכלי זה.³

¹ הבית יוסף (או"ח סימן תנב בסוף הסימן) כתב שלדעת הרמב"ן (מובאת בחידושו לחולין קח ע"ב ובבית יוסף הביא ממה שהביא בשמו הרשב"א במשמרת הבית בית ד שער ד דף לג ע"א – בתשובתו על דברי הרא"ה בבדק הבית שם שהביאו אף הוא והסכים עימו – ובתשובות הרשב"א חלק א סימן תקג ובמיוחסות לרמב"ן סימן קנא) אין מגעילין אלא במים ולא בשאר משקין, ששאר משקין מבליעין ולא מפליטין והמים מפליטין ולא מבליעין. אבל לדעת הרשב"א (שם) ניתן להגעיל גם בשאר משקים. וכתב האורחות חיים (הלכות חמץ ומצה אות צב, מובא בב"י שם) שכל זה לכתחילה אבל בדיעבד מותר ושדעת הר"ש כדעת הרשב"א (בדבריו בשם הר"ש כוונתו כנראה לרש"י בזבחים צו ע"ב ד"ה הא, שהרשב"א עצמו הביא דבריו והסתייע בהם). הדרכי משה כתב שכדעת הרשב"א משמע גם בסמ"ג (לאוין עח). בשולחן ערוך לא הוזכר דין זה, אך הרמ"א (שם סעיף ה) כתב שלכתחילה אין מגעילים אלא במים, ובדיעבד מהני הגעלה בכל משקה. הפ"ח (הובא גם בכה"ח סי' תנב ס"ק נז) כתב שדעת הש"ע כרשב"א שמוותר להגעיל בשאר משקים אפילו לכתחילה, ולכן השמיט זאת בש"ע. גם האגרות משה (יורה דעה חלק ב סימן מא) כתב שמשמע שדעת הבית יוסף להקל כרשב"א. וכתב שכן עיקר הדין שניתן להגעיל בשאר משקין ורק לכתחילה מחמירים כרמב"ן. אך בשיירי כנסת הגדולה (הגהות בית יוסף שם אות י, והובא גם הוא בכה"ח שם) כתב שהש"ע שהשמיט דין זה הסתפק אם להכריע כרמב"ן או כרשב"א. וכה"ח (שם) סובר (שלא כפ"ח) שאין הכרע בדעת הש"ע ויש להחמיר לכתחילה, ומכל מקום בדיעבד מותר. ובשו"ת רעק"א (מהדורא קמא סימן פג) כתב ששעת הדחק כדיעבד דמי ואפשר להגעיל בה בשאר משקין. וכ"כ בשו"ת מלמד להועיל (חלק א (אורח חיים) סימן צו) ובשו"ת שבט הלוי (חלק ו סימן קטו, ועיין שם שהוסיף ש"שעת הדחק" עדיפא מדיעבד, שלגבי 'בדיעבד' יש לדון מה קרוי דיעבד – אם רק לאחר שהתבשל מאכל בכלי על סמך ההגעלה או שאם הגעילו כבר בשאר משקין מותר לסמוך על הגעלה זו ולבשל בכלי (גם) בעניין זה עיין גם בשו"ת רעק"א שם ובכה"ח שם וכן עיין בפרי מגדים שם – אשל אברהם ס"ק י' ובמשנ"ב שם ס"ק כו ועוד) מה שאין כן לגבי שעת הדחק.

ונראה שהוא הדין במקרה המתואר בשאלה שאין אפשרות להגעיל במים והרי הוא כשעת הדחק. יש להעיר שההרצה הראשונית אינה כשרה (אם קודם היה שימוש במוצרים אינם כשרים) או 'פרווה' אלא רק זו שתבוא לאחריה (ראה פסקי תשובות, מהדורה ראשונה, תנב אות י).

² רמ"א (או"ח תנב, א, ועיין שם במגן אברהם (ס"ק ג) ובמשנה ברורה (ס"ק ו) ובאחרונים נוספים שזו גם דעת השולחן ערוך עצמו למרות לשון הרמ"א שממנה משמע שדעת השולחן ערוך אינה כן.

³ ע"פ הכלל "כבולעו כך פולטו" אין צורך במקרה כזה ברתיחה דווקא, וכמבואר בפרי מגדים (משבצות זהב או"ח תנא, ט ועיין עוד בדבריו תנב, ג) שלכתחילה נוהגים להגעיל תמיד במים המעלים רתיחות אבל מעיקר הדין נצרך חום זה רק לכלי שבלע בחום כזה, ובכלי ששימושו שלא על האש וברתיחה – די בהגעלה בחום שהיד סולדת בו, וכן משמע מהמגן אברהם (תנא, ז, ועיין עוד בלבושי שרד תנב על המגן אברהם ס"ק ג). אבל בספר סידור פסח כהלכתו (פ"א הערה 9, הובא בפסקי תשובות סימן תנא הערה 63) העיר שלכאורה הדבר תלוי במחלוקת ה"ט"ז (יו"ד סימן צב ס"ק ל) והמהרי"ל (הלכות הגעלה אות ז), ולדעת המהרי"ל צריכה ההגעלה להיות לפחות בטמפרטורה ובאופן שהייתה הבלועה, ולכן גם אם לא מדובר ברתיחה – לא די בחום שהיד סולדת בו בלבד. ובפסקי תשובות (שם הערה 64) ציין בצדק שכך משמע מלשון הרא"ה בבדק הבית (בית ב שער ד) "שאין לנו באיסורין אלא כפי הכלל המסור בידינו כבולעו כך פולטו, וכלי שנשתמש בו רותחין באיסור, הכשרו בכדי אותן רותחין ודיו שיהיה חמימותן כדי אותן רותחין ואין צריך להוסיף". ועיין שם שכתב ששמע כך מכמה פוסקים הלכה למעשה לעניין הגעלת מכונות שבבתי חרושת.

(ומכל מקום בפסקי תשובות שם הצריך חום גבוה מעט יותר – ולו במעלה אחת – מהחום שבו נבלע האיסור. דבריו אלה צריכים עיון שכן הם סותרים לסברה ש"כבולעו כך פולטו" וללשונו המפורשת של הרא"ה הנ"ל. ומה שהביא שם מספר שורש מיעקב סימן צד ס"ק ב – ובאמת שם הדברים מובאים בקצרה, ועיקרם בסימן קה ס"ק ח [ובסימן צד הפנה לשם] "דהגעלה דמעלה רתיחה הוא דווקא כשנבלע האיסור כך, אבל כשבלע במדרגה קטנה סגי בהגעלה מדרגה אחת גדולה מאופן שבלע" אינו נוגע לענייננו, כי המונח "מדרגה אחת גדולה מאופן שבלע" אינו נוגע לטמפרטורה אלא לחילוקי הדרגות שבין כלי ראשון, שני, בליעה ע"י האור וכו' שלגביהם ביאר שבכלי שעיקר תשמישו באופן מסוים אלא שמחמירים לחוש למיעוט תשמישו די ב"דרגה אחת" יותר [ולכן אם מיעוט תשמישו ע"י האור די בליבון קל,

מצורע

שלא ככלי שעיקר תשמישו באור שצריך ליבון חמור]. אין יסוד להחשיב תוספת של מעלה אחת בטמפרטורה ל"דרגה אחת יותר" וגם אין יסוד להצריך זאת, שכן החומרה האמורה היא לחוש למיעוט תשמישו של הכלי, וכשמחממים לטמפרטורה המרבית שבה משתמשים בו יוצאים ידי חובת חומרה זו בלאו הכי, ואפילו לולי זאת – הרי אין זו אלא חומרא היכא דאפשר ולא עיקר הדין).
לכן כתבנו שלכתחילה יש להגעיל ברותחין (כדברי הפרי מגדים), אך אם אין אפשרות לנהוג כך – אין הדבר נצרך. ומכל מקום חימום לטמפרטורה שבה משתמשים בכלי זה בפועל – ודאי אפשרי, ולכן ראוי להצריך חום כזה לפחות ולא להסתפק בחום שהיד סולדת בו – דבר השנוי במחלוקת, ומה גם שהשאלה מהו חום שהיד סולדת בו גם היא לא הוכרעה בפוסקים באופן חד משמעי, ומוטב אפוא לנקוט הוראה ברורה שההנהגה על פיה ודאי תועיל (ואין לחשוש להפך, שמא יגעילו כלי בחום שבו רגילים להשתמש בו גם אם חום זה פחות מ'היד סולדת בו', שהרי לכלי כזה אכן אין צורך אף ב'חום שהיד סולדת בו').

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:

הרב פרו' אברהם שטינברג
הרב פרו' דרור פיקסלר
הרב פרו' נתן קלר